

BÖLGESEL KÖRFEZ GÜVENLİĞİNDE TÜRK SAVUNMA SANAYİSİNİN GENİŞLEYEN NÜFUZU

MERVE ZORLU

Doktora Öğrencisi İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİ.

“

2011 Arap Ayaklanmaları ve onun getirdiği gelişmeler Körfez ülkelerinde farklı eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. ABD'nin güvenlik garantörlüğünün Körfez monarşileri açısından sarsıldığı bu yeni dönemde savunma bağımlılığının çeşitlendirilmesine ilişkin stratejiler geliştirilmiştir. Bu bağlamda zaman içerisinde gelişen savunma sanayisi ve tarihî siyasi ilişkilerle Türkiye, Körfez ülkeleri için stratejik bir partnere dönüşmüştür.

”

Birleşik Krallık'ın 1971 yılında Körfezdeki hegemonyasını ve askerî varlığını sona erdirmesiyle bu boşluğu belirgin şekilde ABD doldurmuştur. Akabinde İran devrimi ve Soğuk Savaş'ın dinamikleriyle Körfez'in artan güvenlik ihtiyacına cevap olarak ABD bölgedeki hegemonyasını konsolide etme imkânı bulmuştur. Bu tarihsel dinamiklerin ışığında Körfez'in bölgesel güvenliğinde 21. yüzyılın ilk on yılına kadar değişmeyen üç temel dinamik olmuştur. Birincisi, Körfez

ülkelerinin askerî ve savunma alanlarında yapısal zayıflıklar devam etmiştir. Bu durum gerek ulusal gerekse de bölgesel güvenlik için dışarıya bağımlı kalmalarını zorunlu hâle getirmiştir. İkincisi, İran bölge monarşileri için tehdit oluşturmaya devam etmiştir. Nitekim bu tehdidin kalıcı hâle gel-

mesi Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) gibi oluşumların ve diğer ikili iş birliklerinin de tetikleyicisi olmuştur. Üçüncüsü, devam eden tehditlerin ve güvenlik teminindeki yapısal zorlukların kesişiminde ABD bölgenin güvenlik garantörü olarak konumunu zamanla güçlendirmiştir. Ancak 2011 Arap

Ayaklanmaları ve onun getirdiği gelişmeler Körfez ülkelerinde farklı eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. ABD'nin güvenlik garantörlüğünün Körfez monarşileri açısından sarsıldığı bu yeni dönemde savunma bağımlılığının çeşitlendirilmesine ilişkin stratejiler geliştirilmiştir.

Bu bağlamda zaman içerisinde gelişen savunma sanayisi ve tarihi siyasi ilişkilerle Türkiye, Körfez ülkeleri için stratejik bir partnere dönüşmüştür. Mevcut durumda Türk savunma sanayisi aracılığıyla Türkiye bölgesel Körfez güvenliğine katkı sunan önemli bir aktör hâline gelmiştir.

“ Çeşitlendirmeye dayalı bu strateji, ABD'ye ek olarak Rusya, Çin ve Türkiye gibi farklı alternatif aktörlerin bölgede rol oynamasına kapı açmıştır. Ancak ABD'nin Asya'ya odaklanması, Rusya'nın Avrasya'daki ve Çin'in Afrika'daki varlığını sürdürmeye devam etmesine karşı Türkiye aktif şekilde Körfez'e odaklanmıştır. Bu bağlamda Körfezin bölgesel güvenliğinde özellikle son on yılda belirgin ve doğrudan rol oynayan bir ülke olarak Türkiye stratejik önem kazanmıştır.

”

KÖRFEZ ÜLKELERİNİN ALTERNATİF GÜVENLİK ARAYIŞLARI

Arap Ayaklanmalarının ardından güvenlik alanındaki yapısal zorluklar ve geleneksel İran tehdidi Körfez için önemini korumaya devam etse de yeni eğilimler ve gelişmeler ABD'nin bölgedeki güvenlik garantörlüğünü ve hegemonyasını sarsmıştır. Arap Ayaklanmalarının monarşiler üstünde oluşturduğu baskı, terörizm, radikalizm, Şiiğin yayılması, KİK içi anlaşmazlıklar bölgenin güvenlik açığını derinleştirmiştir. ABD'nin Çin tehdidine karşı Asya bölgesine daha fazla yoğunlaşması olması ve Ortadoğu bölgesinden görece uzaklaşması, Barack Obama ve Donald Trump gibi değişen ABD liderlerinin izledikleri dış politika sebebiyle Körfez ülkeleri beklediği güvenliği tarihi garantörleri ABD'den temin edememiş ve ABD'ye duyulan güven kısmen sarsılmıştır. Böylece KİK ülkeleri geleneksel dış politikalarının dışına çıkarak daha agresif ve askerî politikalar izlemek zorunda kalmıştır. Ancak KİK ülkeleri Yemen, Libya, Suriye ve 2017 Körfez krizi süreçlerini başarılı şekilde yönetmemiştir. Bu durum bölge ülkelerinin güvenlik temininde yaşadığı yapısal zorlukların ve dışa bağımlılığın derinleştiğini göstermiştir. Bu sebeple gerek ABD'nin azalan güvenlik taahhütlerini gerekse de bölgesel istikrarsızlıkları aşabilmek için alternatif ortaklar aramak zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda Körfez ülkelerinin belirgin şekilde 2011'den itibaren silah tedarikini, güvenlik teminin önemli bir parametresi olarak ekonomilerini, iş

birliklerini, ortaklıklarını ve ittifaklarını çeşitlendirme strateji uyguladığı görülmektedir. Çeşitlendirmeye dayalı bu strateji, ABD'ye ek olarak Rusya, Çin ve Türkiye gibi farklı alternatif aktörlerin bölgede rol oynamasına kapı açmıştır. Ancak ABD'nin Asya'ya odaklanması, Rusya'nın Avrasya'daki ve Çin'in Afrika'daki varlığını sürdürmeye devam etmesine karşı Türkiye aktif şekilde Körfez'e odaklanmıştır. Bu bağlamda Körfezin bölgesel güvenliğinde özellikle son on yılda belirgin ve doğrudan rol oynayan bir ülke olarak Türkiye stratejik önem kazanmıştır.

KÖRFEZ BÖLGESİNİN GÜVENLİĞİNDE TÜRK SAVUNMA SANAYİSİNİN YERİ

Türkiye 1999 yılında dünyanın en çok silah ithalatı yapan 3. ülkesiyken, son on yıl içerisinde dışa bağımlılığını giderek azaltmış ve ihracat ülkesi konumuna gelmiştir. 2015-2019 yılları arasında terörle mücadele operasyonları yürütmesine rağmen savunma sanayisine dayalı ithalat beş yıl öncesine kıyasla %48 azalmıştır. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsünün (SIPRI) 2022 verilerine göre, dünyanın en çok savunma sanayi ürünü ihracatını yapan 12. ülkesi olmuştur. Böylece 2018-2022 yılları arasında küresel silah ihracatındaki payını 0,5 oranında arttırarak küresel dağılımın %1,1'ine sahip olmuştur. Bu başarıya ek olarak 2018-2022 yıllarında küresel silah ithalatındaki payı %2,4'ten %1,3'lere kadar gerilemiştir. Türk savunma sanayisi tarafında yaşanan bu başarılar Türkiye'nin savunma ve güvenlik

alanında bağımsızlığını pekiştirirken, bölgesel bir aktör olarak da dikkat çekmesine vesile olmuştur. Nitekim Körfez ülkelerinin güvenlik teminindeki çeşitlendirme stratejisinde Türkiye'nin önem kazanması bu başarılarla paralel gelişmiştir.

“
Türkiye, savunma alanında geliştirdiği ürünlerle küresel piyasanın yoğunlaşmadığı alanlara alternatifler üretmektedir. Bu zırhlı araçlardan, silahlı insansız hava aracı (SİHA) ve mini akıllı mühimmatlara kadar uzanan geniş bir ürün yelpazesi oluşturabilmeyi sağlamaktadır. Bu durum Körfez'deki ülkelerin hem arazi yapılarına uygun araçları temin etmesine hem de alternatif mühimmatları sağlayabilmesine olanak sağlamaktadır.”

Türkiye savunma alanında bağımsızlığını konsolide ederken Körfez ülkelerinin de dışa bağımlılığı devam etmektedir. Nitekim 2018-2022 verilerine göre dünyanın en çok silah ithal eden 2. ülkesi Suudi Arabistan, 3. ülkesi Katar, 5. ülkesi Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), 12. ülkesi Kuveyt ve 40. ülkesi ise Bahreyn olmuştur. Türk savunma sanayisi ise 2022 yılında ihracat gelirini 4,4 milyar dolara çıkarmış ve önemli bir payın Körfez ülkelerine ait olduğu görülmüştür. Nitekim 2022 yılındaki Türk ihracatının ilk on ülkesi içinde Katar 2. sırada, BAE ise 3. sırada yer almıştır. Her ne kadar Körfez ülkelerinin en önemli tedarikçisi ABD

olmaya devam etse de bölge monarşilerinin çeşitlendirme politikalarıyla Türkiye payını her geçen gün genişletmektedir. Nitekim ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik net bir stratejisinin olmadığı Arap Ayaklanmalarıyla kendini gösterirken, Yemen Savaşı'nda da Suudi Arabistan'a savaşı sona erdirecek teçhizat temini yapmaması ve sadece petrol sahalarını koruması bölge ülkelerini farklı aktörlere yönelme eğiliminin temel nedenlerindedir. Çünkü Körfez'in silah ithalatında belirgin iki kriter öne çıkmaktadır. İlki rasyonel olarak teknik kriterler olsa da ikincisi ve bölge için kimi zaman tekniğin önüne geçebilen siyasi kriterdir. ABD bu bağlamda Körfez monarşilerinde güven kaybederken Türkiye'nin teknik ve siyasi kriterlerin birleştiği önemli bir aktör olarak algılandığı görülebilecektir.

KÖRFEZ ÜLKELERİYLE YOĞUNLAŞAN SAVUNMA TEMASLARI

Türkiye, savunma alanında geliştirdiği ürünlerle küresel piyasanın yoğunlaşmadığı alanlara alternatifler üretmektedir. Bu zırhlı araçlardan, silahlı insansız hava aracı (SİHA) ve mini akıllı mühimmatlara kadar uzanan geniş bir ürün yelpazesi oluşturabilmeyi sağlamaktadır. Bu durum Körfez'deki ülkelerin hem arazi yapılarına uygun araçları temin etmesine hem de alternatif mühimmatları sağlayabilmesine olanak sağlamaktadır. Temel gelir kaynağı petrolü dolarla satan Körfez ülkeleri için Türk savunma ve havacılık ürünleri görece daha az maliyetli olmaktadır. Ayrıca siyasi bir strateji açısından da doların ABD piyasasına

dönmesi engellenebilmektedir. Türk savunma sanayisi salt silah ticaretine dayanmayan, eğitimi, iş gücünü, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri kapsayan geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu sebeple Körfez'in Türkiye ile kurduğu savunma sanayisine dayalı ortaklıklar hem yapısal zayıflıklarını aşmalarına katkı sağlarken hem de ekonomi alanında çeşitlendirmeye avantajlar yaratabilmektedir. Böylece Ortadoğu güvenlik odaklı iş birlikleri aynı zamanda ekonomik güvenliği temin etmede kaldiraç olabilmektedir. Ayrıca Körfez ülkelerindeki Türk savunma sanayisi ürünlere ilgi yeni bir durum değildir. Nitekim Türkiye'nin birçok Körfez ülkesiyle geçmişe dayanan savunma iş birliği anlaşmaları bulunmaktadır. İlişkilerde süreç içerisinde istikrarsızlıklar yaşanmış olsa da özellikle Arap Ayaklanmaları sonrası değişen bölgesel ortam sonucunda zaman içerisinde bu tarihî ilişkiler tarafların siyasi kriterler çerçevesinde bir araya gelebilmesini kolaylaştırmıştır.

Katar bölgede Türkiye'den en çok savunma ürünü temin eden ülke konumunu sürdürmektedir. Hava, kara ve deniz Türk savunma ürün yelpazesine ilgili olan Katar ile 2014 yılında imzalanan askerî iş birliği anlaşması 2017 yılında TBMM tarafından onaylanmıştır. Bu anlaşma kapsamında Katar'da askerî bir üs bulundurma imkânı elde Türkiye, askerî gücü ve savunma sanayisi ile Katar'ın stratejik partneri konumundadır. Nitekim Bayraktar gibi Türk savunma sanayi şirketleri Katar Silahlı Kuvvetleriyle imzaladığı sözleşmelerle Türkiye'nin bu stratejik konumunu pekiştirmektedir. Umman da 2018

yılında Türk silah ithalatçıları arasında 13. sırada yer alarak Türk savunma sanayisine ilgisini göstermiştir. Havelsan gibi Türk şirketlerle yürütülen iş birlikleri bu ilginin devamlılığını sağlamıştır. Suudi Arabistan Türk SİHA'larını ithal eden pazarda 10. sırada yer almaktadır. Ayrıca Vestel Savunma ile kurulan ortaklıklar da Türk savunma sanayisinin partner rolünü güçlendirmektedir. BAE ise dış politikada her ne kadar anlaşmazlıklar yaşansa da Türk savunma sanayisinin önemli bir pazarı ve ortağı olmuştur. Bu bağlamda 2017 yılından beri Makine ve Kimya Endüstrisi (MKE), Otokar, Roketsan gibi farklı Türk üreticilerle önemli iş birlikleri ve satın alma sözleşmeleri imzalamıştır.

“
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde savunma alanında yer alan bürokrat ve üreticilerin de içinde yer aldığı heyetin Temmuz 2023'te gerçekleştirdiği üç günlük Körfez ziyareti ilişkilerin daha da ilerlemesine katkı sağlamıştır.

”
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde savunma alanında yer alan bürokrat ve üreticilerin de içinde yer aldığı heyetin Temmuz 2023'te gerçekleştirdiği üç günlük Körfez ziyareti ilişkilerin daha da ilerlemesine katkı sağlamıştır. Suudi Arabistan Savunma Bakanlığı ve Baykar arasında imzalanan Akıncı Taarruzi İnsansız Hava Aracı (TİHA) satın alma anlaşması cumhuriyet tarihinin en büyük savunma ve havacılık ihra-

catı sözleşmesi olmuştur. Hava ve deniz envanterine eklenecek olan Türk mühimmatlarına ek olarak eğitim, teknoloji transferi ve ortak üretimi de içeren anlaşma iki ülke arasındaki ilişkileri önemli bir seviyeye taşıyacaktı. BAE ile imzalanan 50,7 milyar dolarlık anlaşmanın kapsamına ise savunma sanayisi de dâhil edilerek mevcut iş birliğinin derinleşmesi ve stratejik ortaklığın zemini hazırlamıştır. Katar ile yapılan görüşmeler ve sağlanan iş birlikleri ise mevcut stratejik ortaklığın taraflar için avantajları bağlamında sürdürülmesi adına pekiştirici olmuştur. Körfez turu neticesinde Baykar, MKE, Aselsan ve Otokar gibi Türk şirketlerin imzaladığı anlaşmalar Türkiye'nin 6 milyar dolarlık 2023 savunma sanayi ihracat hedefine ulaşmasını yıl bitmeden sağlayabilecektir. Nitekim 2022 yılında 4,4 milyar dolar olan ihracatın, 2023 ilk yarısında neredeyse yarısına ulaşarak 2,3 milyar doları bulmuştur.

Sonuç olarak Türkiye'nin gelişen savunma sanayisi Körfez'in bölgesel güvenliğine katkıda bulunurken, diplomatik ve askerî alanlarla da bölgeye katkı sunabilmesine imkân tanımaktadır. Bu durum Türkiye'nin bölgesel güç olarak önemli aktör olmasını pekiştirirken, Körfez ülkeleri için vazgeçilmez partner olmasını da sağlamaktadır. Nitekim Körfez monarşilerinin çeşitlendirme stratejileri kapsamında Türkiye kritik alternatif olmaya devam etmektedir. Bu sebeple bölge ülkelerindeki savunma bağımlılıklarının ve yapısal zorlukların aşılmasında Türkiye'nin stratejik bir aktör olarak varlığı konsolide olmaktadır. ■